

ПРОБЛЕМА З'ЯСУВАННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Мусаєва Рима Байрам-Кзи, студентка Рівненського відділення ННІ №4 НАВС.

Науковий керівник: **Омельченко О.Є.**, професор кафедри кримінального процесу НАВС.

Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх має низку певних особливостей, які обумовлені передусім особливостями суб'єкта кримінального правопорушення. Слід пам'ятати, що закріплений законом особливий підхід до неповнолітніх правопорушників зумовлює застосування інших, відмінних від тих, які застосовуються до дорослих, форм реалізації кримінальної відповідальності [2].

Відтак, кримінально-процесуальне законодавство містить спеціальну норму, що визначає предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Так, згідно зі ст. 485 КПК під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК, також з'ясовуються:

4. повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і якою мірою міг керувати ними;

5. ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;
6. умови життя та виховання неповнолітнього;

7. наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Однією з ключових проблем, яка підлягає вирішенню, є встановлення віку неповнолітнього. В загальному, вік неповнолітнього повинен бути встановлений за документами про народження. Таким документом є свідоцтво про народження. Втім, існують випадки, коли будь-які документи, які засвідчують вік дитини відсутні. В такій ситуації, при неможливості встановити точний вік неповнолітнього, повинна бути призначена і проведена судово-медична експертиза для встановлення віку. Порядок призначення експертизи передбачено ст. 243 КПК. Таким самим шляхом може бути встановлений вік неповнолітнього, що не відповідає його паспортному віку, тобто якщо фізичний і психічний розвиток з тих чи інших причин затримався і неповнолітній значно відстав від своїх ровесників.

Стан здоров'я та загальний розвиток неповнолітнього необхідно з'ясувати за розумової відсталості неповнолітнього. Тому для одержання висновку про наявність розумової відсталості у неповнолітнього слід обов'язково призначати судово-психолого-психіатричну або судово-психолого-педагогічну експертизу [1, с. 392].

За кожним кримінальним провадженням повинні бути з'ясовані умови життя і виховання неповнолітнього, тобто встановлені факти, що стосуються як сімейно-побутових умов, так і найближчого оточення. Це допоможе слідчому з'ясувати безпосередні причини, що призвели до вчинення неповнолітнім кримінального правопорушення або суспільно небезпечної дії.

При дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого належить з'ясувати (ст. 487 КПК):

склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї; обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього; зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою. Також необхідно встановити обставини, що негативно впливали на виховання неповнолітнього, а саме: невиконання батьками або особами, які їх замінюють, обов'язків з виховання неповнолітнього; побутове середовище та інтереси неповнолітнього, його поведінку вдома, у школі; наявність раніше вчинених правопорушень і характер заходів, що застосовувалися до нього.

Наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення є обставиною, що також повинна бути встановлена. Як свідчить слідча і судова практика, значну частину кримінальних правопорушень неповнолітні вчиняють разом з дорослими і нерідко виконують їх завдання. Проблема встановлення дорослих співучасників кримінального правопорушення часто ускладнюється тим, що неповнолітні не завжди дають щирі показання з цього питання, а організатори і підбурювачі з числа дорослих намагаються приховати свою справжню роль.

Отже, обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх виходять із особливостей суб'єкта такого провадження – неповнолітніх осіб.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес: підручник. / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.

2. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх: Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 р. №223-1134/0/4-13 // Офіційний веб-порталі Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>.